

ZÁKLADNÍ ŠKOLA NA MARIÁNSKÉM NÁMĚSTÍ – 100LETÁ

Střípky ze školních kronik

Ač je to k nevíře, v roce 2009 slaví nejstarší Základní škola v Uherském Brodě již 100. výročí svého otevření. Tak jak se měnilo v průběhu století jméno náměstí (Stalinovo, Vítězného února, Mariánské), tak se ve školní budově střídaly školy obecné chlapecké a dívčí a školy měšťanské. Jednou tu byla osmiletka, potom zase devítiletka či jedenáctiletka a dokonce zde pobývala nějakou dobu i škola rodinná. Nejdříve ji řídili řídící páni učitelé, potom ředitelé škol. V kronikách školy, které se nám dochovaly a jsou dostupné od roku 1916, se dá vysledovat, jak postupně dochází k feminizaci našeho školství, kdy téměř výlučně mužský pedagogický sbor postupně nahrazují ženy učitelky.

Ještě zajímavější je sledovat, jak dějinné události, které kroniky zaznamenávají, ovlivnily chod školy i města Komenského.

Dovolte, abych se o některé z nich s vámi podělila.

2. období – od vzniku Československa po 2. světovou válku

První školní kroniku, do které nahlédneme, psal řídící pan učitel Tomáš Brázda a po něm řídící učitel Josef Hauerland. Začíná rokem 1916. Tenkrát obecná škola chlapecká, sídlící v budově, čítala 319 žáků a třídy od 1. do 5. ročníku měly od 33 žáků do 62 žáků. V roce 1916 nepostoupilo do vyššího ročníku 54 žáků.

Ve školní kronice z této doby čteme například:

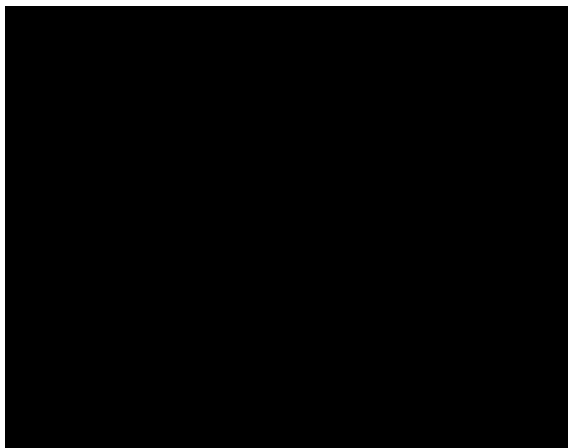
*„...3. srpna 1921 byly zásluhou učitele **Aloise Krále**, spolupracovníka dra Absolona, objeveny v Demanovské dolině u Liptovského Mikuláše nové jeskyně. Nenastoupil do školy v září 1921, vzal si 1 měsíc dovolené na výzkum v jeskyních a později přešel do Liptovského Mikuláše.“*

Velkou událostí bylo, když v roce 1924, 27.června, projížděl městem prezident T.G.Masaryk. Jeho vlak měl na nádraží 10 minutovou přestávku, všichni žáci školy se ve 12.00 hodin shromáždili na peróně, 2 žáci mu podali kytice a za město jej přivítal starosta. Pan prezident podal žákům ruku a krátce s nimi pohovořil.

Další střípek do naší mozaiky nacházíme 15.5.1927. Tehdy z důvodu umístění rodinné školy v budově dochází ke stavbě 2.poschodí, dle návrhu okr.školního inspektora p.Vařechy firmou ing. Karla Kleina. 4.června 1927 došlo k zaplavení tříd v důsledku silné bouře a krupobití.

Tato událost je řídícím učitelem v kronice komentována takto:

„S projevem radosti a díky na tomto místě zaznamenávám, že místní šk. rada s předsedou p. B .Lužou v čele, všestranně se stará o zdejší školství, že p. předseda snaží se školu vybavit všemi potřebnými pomůckami, budovu školní náležitě opravuje a přístavbou rozšiřuje a v dobrém pořádku udržuje, škole a učitelstvu přeje, je všemožně ve styku s rodiči podporuje, takže doba jeho předsednictví bude zlatým písmem ve vývoji zdejšího školství zaznamenána.“

Velmi významnou událost zaznamenává školní kronika 25.června 1927.

„...děl v Uh.Brodě poslední přímý mužský potomek J.A.Komenského inž. **Jiří Viktor Figulus**. Pobyl zde 3 dni. V průvodu členů Musejní společnosti prohlédl si město a všechny památky Komenského, jež se mu velmi líbily a zjevně dojat řekl německy: „ Zde bych chtěl být pohřben.“

A té ironie osudu! Vrátiv se do Prahy těžce onemocněl zánětem plic a právě na měsíc po zdejší návštěvě zemřel dne 27.července 1927 v podolském sanatoriu. ...Musejní společnost zdejší domáhá se, aby urna jeho byla převezena do Uh.Brodu a zde na důstojném místě uložena. ...Figulus choval u sebe prsten dcery Komenského Alžběty, provdané za oblíbeného žáka Komenského Petra Figula, kterážto památka přechází ve vlastnictví dcery Gertrudy.“

Do kroniky se dostaly i další významné události ve městě. 28.10.1927 otevření Městského muzea zásluhou řídícího učitele ve výslužbě J.Hauerlanda, či otevření nové nádražní budovy za účasti významných představitelů města i žáků školy 12.10.1927.

Škola měla také štědré dárce. Trochu kuriózně působí záznam: „ Sl. Kvapilová darovala po zemřelém **p. prof. Nejezchlebovi** škole obecné tyto vycpaniny: káně, jestřáb, bažant, volavka, bukač.“ Možná jsou v bohatých sbírkách přírodopisu dodnes ...

Ve školním roce 1928/29 oslavovala obecná škola chlapecká s obecnou školou dívčí a smíšenou školou měšťanskou dvacáté výročí. Při této příležitosti vznikla publikace „**20 let národního školství v Uh. Brodě**“ a byla pořádána výstava grafických a ručních prací žáků a památek na vývoj školství ve městě. V místním kině proběhla hudebně vzdělávací beseda.

Při příležitosti oslav 80. narozenin TGM se žáci školy zúčastnili slavnostního odhalení pomníku padlých vojáků v 1.sv.válce na náměstí Svobody a odpoledne kladení základního kamene k budově nové Sokolovny.

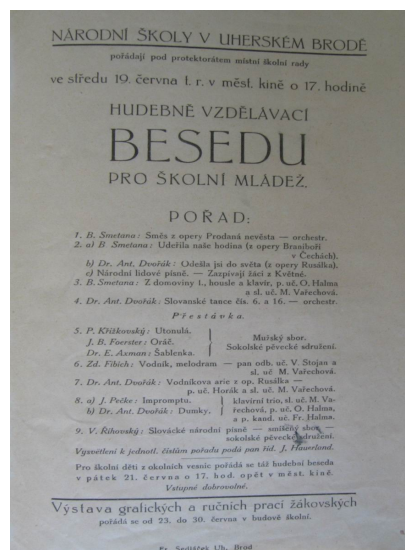
To už se ale přiblížil školní rok 1938/39 a záznamy předválečné kroniky nejsou vůbec optimistické:

„ V listopadu 1938 se odstěhovalo mnoho vystěhovalců (nejspíš utečenců z pohraničí po Mnichovu 1938) z Uh.Brodu do Starého Hrozenkova a do Nivnického dvora nebo se navrátili do svého domova. S nimi odešlo mnoho jejich dětí, které byly žáky naší školy.

...Dne 13.1.1939 zúčastnil se sbor učitelský pohřbu **Jos. Hauerlanda**, prvního řídícího učitele obecné školy chlapecké.

... Dne 2.května 1939 svolána mimořádná konference dle výnosu okr. škol. výboru v Uh.Brodě ze dne

28.4.1939 čís. 1677. *Výchova a vyučování na školách s českým jazykem vyučovacím v Protektorátě Čechy a Morava.*“

Tím končí období První republiky a budování demokracie v ČSR a nastupuje období 2.světové války.

Kronika z válečného období byla dopisována až po válce, jelikož protektorátní kroniky musely být na konci války zapečetěny a odevzdány. Při přechodu fronty byly zničeny.

2. období – škola v době Protektorátu Čechy a Morava

V závěru minulé části jsem již předeslala, že kronika z válečného období musela být na konci války zapečetěna a odevzdána. Při přechodu fronty byla zničena. Období války bylo pro žáky i učitele velmi složité, v závěru se válečné události dotkly řady z nich, jak se ze záznamů z kroniky, dopisované po válce, dočítáme:

V záznamu z roku 1942/43 je uvedeno:

„Aby výpomocní učitelé mohli býti nově ustanoveni, podrobili se před komisí okr.šk.výboru zkoušce z jazyka německého.“

„Dne 29.září ve 2 hodiny odpoledne podrobil se celý učitelský sbor písemné zkoušce z jazyka německého. Písemná práce byla diktát z novin a překlad z češtiny do němčiny. Celá práce trvala 1 hodinu. Od zkoušky nebyl nikdo osvobozen. Dne 16.října 1942 vykonal učitelský sbor ústní zkoušku. Předsedou byl starosta města Uh.Brodu a zástupce ředitel reálného gymnasia Vladimír Havránek.“

Začal rok 1943 a škola se zalíbila německé armádě. Tito zabírali postupně stále více tříd i okolních pozemků školy, jak je psáno:

„ Celé 2/3 školní budovy zabírá pro své účely vojsko. V této části byla umístěna obecná škola chlapecká. Vyučuje se tu pouze jediná chlapecká třída. Ostatních 7 tříd je v budově reálného gymnasia a to vždy odpoledne od 1 hod 15 min. Kabinet pro pomůcky je nouzový. Je umístěn v malé místnosti, kde se vyučuje i psaní na stroji. Knihovny jsou v 1. poschodí. Cvičiště používá vojsko.“

Fronta se postupně blížila a ve školní kronice nacházíme tyto zápisy:

„Začátkem měsíce listopadu 1943 nařídil starosta města Uh.Brodu kopání protiletectkých základů a krytů ve městě. Práce se museli povinně účastniti všichni muži i ženy ve stáří od 15 do 50 let. Také členové učitelského sboru obecné školy chlapecké zúčastnili se těchto prací. Jeden z těchto krytů je bezprostředně

před budovou školy. “

Na školní zahradě je dodnes kryt, který již mnoho generací našich žáků láká k „průzkumu“ a musí být tedy pravidelně z důvodu bezpečnosti kontrolován panem školníkem, zda další „badatelé“ nepronikli do zakázané oblasti. Ti starší pamětníci si vzpomínají, že byl dříve využíván jako úložiště sklizené zeleniny ze školního pozemku. Snad ukojí případnou zvědavost tento záznam ze školní kroniky:

„ V měsíci lednu 1944 bylo započato s budováním protiletického krytu pro vojsko ve školní zahradě a 20.7.1944 byl tento kryt dokončen. Stavba je v zemi, má 44 cm silné betonové stěny a klenba betonová nad zemí je 16 cm silná. Vrstva hlíny na ochranu betonu je 70 cm silná. Tento kryt bude opatřen telefonem a elektrickým osvětlením. Bude ho možno použití i civilním osobám ze školy, pokud tam bude místo. “

Konec války znamenal ještě větší omezení vyučování.

„ 20.10.1944 byly zabrány v budově školy další 3 místnosti německým vojskem. Vyučovalo se v 1 místnosti na Panském domě na 3 směny. Od 24.10.1944 byla propůjčena k vyučování jednací síň okresního soudu. 7.února byla zabrána německým vojskem celá budova. Od 28.2. bylo nařízeno zastavení vyučování z důvodu skvrnitého tyfu. Někteří učitelé vyučovali v soukromých bytech ve skupinách 5 – 10 žáků. Vyučování začalo 4. dubna 1945, již 7.dubna bylo pro válečné operace zastaveno až do 17. května. “

Při přechodu fronty probíhaly v Uh.Brodě těžké boje a město bylo často bombardováno. Školní kronika zaznamenává také ztráty mezi místními učiteli.

„ Dne 15.dubna bylo město bombardováno spojeneckými letadly. Toho dne o 1/2 11 hod. dopoledne byl těžce zraněn bývalý učitel zdejší školy Jaromír Šiška, kterému úlomkem granátu byla v parku utržena levá ruka mezi zápěstím a loktem. Byl zraněn i na boku a na stehně. Při tomto bombardování byla na škole vytlučena všechna okna. Při prvním dělovém výstřelu byl zasažen ve svém bytě v Předbranské ulici a smrtelně raněn učitel obecné školy chlapecké Jan Bludský dne 24.4.1945 ve věku 28 let. “

Po válce se postupně vrací život ve škole do svých kolejí. Budova se začíná modernizovat a rozšiřovat.

V kronice z roku 1945/46 se dočítáme:

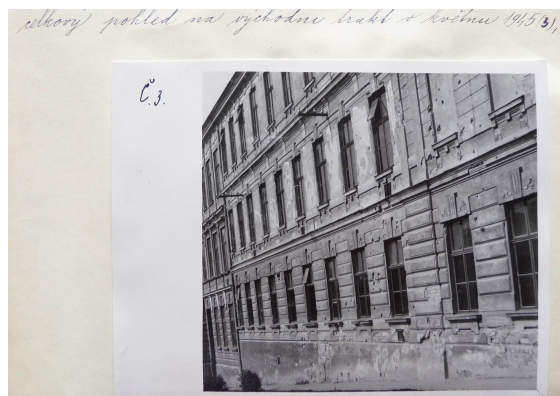
„Učitelé podali návrh na přebudování nehygienických záchodů na hygienické splachovací... “

Jelikož je po válce ve škole umístěno 5 škol – obecná škola chlapecká a dívčí, měšťanská škola chlapecká a dívčí a také odborná škola pro ženská povolání, nedostačuje již počtu žáků a chybí 20 učeben. Začíná se připravovat stavba nové měšťanské školy s tím, že současná budova zůstane výhradně škole obecné.

Do těchto plánů brzy vstoupí politický převrat a konec poválečného demokratického vývoje.

Budova školy 1946/47

3. období – škola v době poválečné, od roku 1947 do roku 1990

Začínám poslední období historie školy, dobu poválečnou, která byla poznamenána politickými převraty v roce 1948, 1968, prožívala období normalizace i návrat demokracie v listopadu 1989. Kroniky nám odkrývají období neméně bolestivé, setkáváme se s osudy pedagogů, kteří museli neustále čelit politickému nátlaku tehdejší doby, kteří se vzdávali svého náboženského přesvědčení, pokud chtěli zůstat u své milované práce i s těmi, kteří až příliš horlivě prosazovali myšlenky politizace školství a marxismu - leninismu.

Do poválečného období vstoupila škola plná optimismu a pedagogové se s chutí pustili do své práce. Ve školní kronice z roku 1946/47 se dočítáme:

„Rozhodnutím okr.šk.r. byla ve školním roce 1946/47 zdejší škola prohlášena za školu vzorovou ve smyslu výnosu MŠ z 25.1.1946... Ocenění a uznání práce nejprůběžnějších škol v týdnu dětské radosti 1947. Mezi vyznamenanými školami je obecná škola chlapecká v Uh.Brodě.“

Rokem 1948/9 začíná období komunistické výchovy ve školách, kořeněné tzv. „výdobytky socialismu“, jak se mezi obyvatelstvem říkalo v minulosti poskytování různých výhod, aby lid náležitě oceňoval nově vytvořené státní zřízení.

„Od 1.1. do 31.5.1949 probíhala v republice akce: Školní mládež sbírá starý papír a textil na nové učebnice. 1.místo v této soutěži získala národní škola chlapecká v Uh.Brodě, jejíž žactvo splnilo předepsanou normu za 5 měsíců na 382,8%. ... Nejlepších výsledků dosáhla IV.B třída učitelky Marie Bardonkové. Splnila normu na 700%...Jako dar republice k IX.sjezdu KSČ zavázala se škola splnit půlroční normu v tomto sběru už do sjezdu v květnu na 150%. Tento závazek byl překročen a norma splněna do sjezdu KSČ na 264%.“

Od roku 1949 fungovala na škole nově ustavená organizace rodičů SRPŠ. Její ustavující schůze byla 23.9.1949.

Velká péče strany a vlády byla věnována hornické profesi a náboru učňů do dělnických profesí.

„Při náboru žáků na učně do hornictví v tzv.Lánské akci přihlásili se do hornictví oba 15ti letí žáci opouštějící školu...Oba byli pozváni spolu s ostatními uční na 9. červenec 1950 prezidentem republiky Klem.Gottwaldem do Lán.“

Do každého školního roku vstupovala škola s novým heslem. V roce 1950/51 to bylo heslo:

„Dále a směleji vpřed k socialistické škole!“

Ve školním roce 1951/52 byly podle kroniky zavedeny na škole přesnídávky pro žáky:

1/4l mléka a rohlík za 2Kčs denně na žáka.

31.srpna 1953 zanikla v Uh.Brodě samostatná chlapecká a dívčí národní a střední škola i samostatné gymnasium a místo nich vstoupila v život 11letá střední škola a 8letá střední škola.

Politické procesy 50.let se nevyhýbaly ani školství. U jména pedagoga Jana Petruchy se dočítáme, že byl 2.2.1948 zatčen STB a 14.3. vyvázán z učitelské služby.

V roce 1949/50 se dočítáme:

„5.června odeslána státnímu soudu v Praze protestní rezoluce proti zločinům velezrady a špionáže rozvratnické, protistátní skupiny s žádostí o přísné potrestání viníků...Od 5. do 10. června podáváno pravidelně denní písemné hlášení o průběhu akce: Republiku si rozvracet nedáme!“

V následném školním roce vznikly tzv.školní jídelny a družiny mládeže.

„Zavedení školního stravování žáků brodských škol, nejdříve pro 150 žáků v bývalém hotelu Zdráhal, od února 1951 v bývalé restauraci u Rochů. Od 1.1.1951 byla zřízena při SŠ chlapecká družina mládeže.“

A jak se žáci učili českému jazyku? Toto se stalo dokonce bodem průkopnického hnutí na škole.

„...K logickému budovatelskému myšlení a vyjadřování vedli jsme žáky větným rozbořem dynamických vět s hojností větných dvojic. Žákovu zásobu slovní obohatili jsme o důležitá názvosloví z praktického života, četbou výchovně politické a budovatelské prózy. Snažili jsme se odstraniti hrubé germanismy...“

Ve školním roce 1952/53 se konal na Třeštilku u Vsetína 1. lyžařský výchovný výcvikový zájezd, placený KNV. Zúčastnilo se ho 23 žáků.

Od roku 1954/55 měli učitelé podle ministerského výnosu poprvé dovolenou 8 týdnů. V tomto roce se také účastnili poprvé Dnů mládeže na 1.celostátní spartakiádě v Praze od 23. do 26.června.

Od 1.9.1956 vstoupila v platnost nová platová úprava, podle které byly „znatelně zvýšeny“ učitelské platy. Nástupní platy se pohybovaly od 1020 Kčs pro pedagoga se SŠ vzděláním po 1380 Kčs pro pedagoga s VŠ. Po 26 letech praxe plat stoupl na 1620 – 1900 Kčs. Ředitelé v 8letkách pobírali 1600 – 2175 Kčs a 11letkách 1800 – 2450 Kčs. Třídnicí se honorovalo částkou 40 Kčs měsíčně a za opravy sešitů pobírali češtináři 3,50 Kčs za 1H týdně a matematici 3 Kčs.

V roce 1958 „Z podnětu MŠ byly připravovány v našem městě první Uherskobrodské dni J.A.Komenského. .. Počet účastníků byl stanoven číslem kolem 400 – podle počtu sedadel v současném největším sále města, tj. v kině Svět.“

V témže roce byla v 2.poschodí zřízena a vybavena biologická pracovna z bývalé kreslírny.

Proverky pedagogů byly stálou součástí života.

„S učiteli idealistického zaměření bylo častěji hovořeno a výsledkem těchto pohovorů bylo, že z 41 učitelů je nyní 31 učitelů bez náboženského vyznání a 10 setrvává ještě v církvi. Z těchto je 9 matrikových příslušníků církve, do kostela nechodí a uvádějí, že v církvi setrvávají z důvodů rodinných.“

A jak vypadal život žáků v této době?

„Od září 1960 měli žáci devátých tříd a později osmých tříd službu ve školní jídelně. Dávali na stůl misky s polévkou, utírali židle a stoly a po jídle prováděli hlavní úklid v jídelně. Dále byly kontroly, zda žáci jedí polévku, zda dojedí jídlo. Nikdo nesměl s moučníkem z jídelny.“

Ani výchova nebyla zanedbávána, i když ne vždy se dařilo vše tak, jak si ideologové školství představovali.

„Může člověk mravně vychovaný napovídat, opisovat, omlouvat se, když není žádné vážné překážky v učení? Může člověk mravně vychovaný být pionýrem a současně ministrantem v kostele? Může takový člověk poslouchat dějepisné učivo o tom, jak církev pronásledovala nekatolíky a hned večer jít do kostela na májovou? I tu ještě něco neklape!“

A žáci dávali pedagogům někdy pořádně zabrat!

„Velkou nepříjemnost nám způsobila skupina chlapců a děvčat, která se scházela ve sklepních místnostech u Harnů. Další zklamání bylo nám způsobeno skupinou tří chlapců, kteří nerozvážností chtěli odejít za hranice. Několik vážných případů krádeží, kouření, pití lihovin, večerního toulání dívek, postřelení zbraní, neposlušností ve škole aj. nás přímo varují...“

Nutno dodat, že všichni tito výtečníci byli vždy veřejně odsouzeni a pionýři si jako závazek dali dohled nad těmito „podvratníky“ s cílem jejich převýchovy.

Rok 1968/69 přinesl pro žáky 5 denní pracovní týden s volnými sobotami, pro učitele období normalizace znamenalo další vlnu prověrek.

„Podle směrnic MŠ ze dne 19.7.1971 uvedených v novém pracovním řádu pro výchovné pracovníky, provedl ŘŠ hodnocení učitelů a vychovatelů. Hodnocení bylo projednáno ve výboru ZO KSČ, za přítomnosti zástupce ZV ROH. Výsledek hodnocení byl projednán jednotlivě s každým pracovníkem“

Hospodářská ropná krize se projevila skrytě i ve školství.

„Pedagogický kolektiv byl snížen o 1 člena, neboť v letošním roce nebylo povoleno vyučovat dělenou ruštinu už od 31 žáků, ale až od 41.“

Následovalo období stavebních oprav, přístavby školy, opravy fasády, stropů, budování odborných a poloodborných učeben, přestěhování školní jídelny z budovy kláštera. Samozřejmě vše svépomocí v rámci brigád rodičů, učitelů, žáků, známých pod názvem „Akce Z“, což jsme s oblibou parafrázovali jako „zadarmo“.

Došlo k otevření nové školy Na Výsluní, rozdělení školních obvodů, vzniku nynějších 3 základních škol, „kulovému blesku“ při přerozdělování pedagogů.

1989/90 – „Napjatá situace byla nejen na pracovištích závodů, ale také na školách, kde vedení školy byla vyslovována důvěra či nedůvěra....Jako ve městě, na závodech, také ve škole vzniklo učitelské Občanské fórum – OF.“

A tím nastává další etapa školství ve městě Komenského. „Osłavy 400.výročí narození J.A.Komenského ...do Uh .Brodu zavítal také prezident ČSFR, pan Václav Havel.“

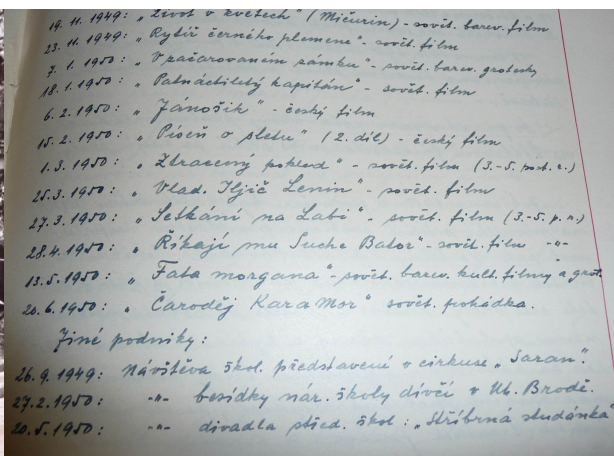
1.lyžařský kurz 1953

Osłavy slovanské vzájemnosti 1947

Slib pionýrů – 70.léta - normalizace

50.léta – kulturní akce pro žáky